

Çocuk Yoksulluğu ile Mücadelede Erken Müdahale Merkezi Olarak Çocuk Kütüphanelerinin Önemi

ASİYE KAKIRMAN YILDIZ

Özet

Çocuk yoksulluğu, çocuğun eğitim ve sağlık gibi öncelikli ihtiyaçlarının karşılanmaması, bir toplumda yaşayabilmesi için gerekli olan hak ve yaşam standartlarına sahip olamaması ve ailenin bütün bunları sağlamak için bir kaynağının olmaması anlamına gelmektedir. Erken yaşlarda müdahale edilmezse bu yoksulluk döngü haline gelip aileden çocuğa miras olarak kalmakta ve bu dezavantajlık ömür boyu sürebilmektedir.

Yoksullukla mücadele eden çocukların yaşadıkları problemlerden biri şüphesiz eğitim yoksulluğudur. Sosyoekonomik açıdan avantajlı olan çocuklarla yoksul çocukların doğdukları anda ortaya çıkan akademik, dil ve bilişsel uçurum, erken yaşta müdahale edilmediği takdirde zaman içinde büyümektedir. Bu durum yoksul çocukların, aynı yaş grubundaki avantajlı çocuklara göre dil becerilerinin ve kelime kapasitelerinin gelişmemesine, beyin gelişiminin yavaş olmasına ve LGS, YKS gibi ortak sınavlara girerken yaşadıkları rekabete yenik başlamalarına neden olabilmektedir.

Hâlbuki yapılan araştırmalar, yoksul çocukların yakın çevreleri ile birlikte dâhil olacağı müdahale programları aracılığıyla, yenik başladıkları bu göstergelerin eşitlenmesi bile en aza indirgenebileceğini göstermektedir.

Bu çalışmada, dezavantajlı ailelerin ve ailesinden dolayı zorunlu dezavantajlı olan çocukların akademik, dil ve bilişsel düzeylerinin okul dışı öğrenme ortamı

– ARASTIRMA MAKALESİ –

53

Çocuk ve
Medeniyet
2023

Sayı 14: 53-84

ASİYE KAKIRMAN YILDIZ, akakirman@marmara.edu.tr
Marmara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
ORCID <https://orcid.org/0000000174031422>

Geliş Tarihi 14.07.2023 • Kabul Tarihi 13.09.2023
DOI: <https://doi.org/10.47646/CMD.2023.296>

olan çocuk kütüphaneleri aracılığı ile yükseltilmesinin mümkün olup olmadığı ve çocuk kütüphanelerinin erken müdahale merkezi olarak nasıl kullanılabilceği örnek bir proje üzerinden anlatılmaktadır.

Bu bağlamda, dezavantajlı çocukların çocuk kütüphanelerinde dâhil olabilecekleri program ve atölye çalışmaları sonucunda akademik ve bilişsel fırsat eşitliğinin nasıl yakalanabileceği; çocuk kütüphanelerinin bu çocuklar ve aileleri için nasıl birer öğrenme ve sosyalleşme mekânı olabileceği; çocuk kütüphanelerinin sunduğu bu hizmet ve faaliyetler sayesinde bir çocuğun hayatına nasıl etki edebileceği bu ve bu sayede çocuğun zorunlu dezavantajlılığından nasıl kurtulabileceği ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk yoksulluğu, çocuk kütüphaneleri, müdahale merkezi, akademik fırsat eşitliği

The Importance of Children's Libraries as an Early Intervention Center for Combating Child Poverty

Abstract

Child poverty means that the child's primary needs such as education and health are not met, that he does not have the rights and living standards necessary for living in a society, and that the family does not have a resource to provide all these. If it is not intervened at an early age, this poverty turns into a cycle and is inherited from family to child, and this disadvantage continues for life.

One of the problems faced by children struggling with poverty is undoubtedly education poverty. The academic, language and cognitive gap that emerges at the time of birth of socio-economically advantaged children and poor children grows over time if not intervened at an early age. This situation causes poor children to not develop their language skills and vocabulary capacity compared to advantaged children in the same age group, to have slower brain development and to lose their competitiveness when taking common exams such as LGS and YKS.

However, studies show that these indicators, which they have started to succumb to, can be minimized, if not equaled, through intervention programs in which poor children will be involved together with their close circles.

In this study, it will be explained through a sample project whether it is possible to increase the academic, language and cognitive levels of disadvantaged families and children who are necessarily disadvantaged because of their families, through children's libraries, which are an out-of-school learning environment, and how children's libraries can be used as an early intervention center.

In this context, how to achieve academic and cognitive equality of opportunity as a result of programs and workshops in which disadvantaged children can be included in children's libraries; how children's libraries can be places of learning and socialization for these children and their families; It will be discussed how these services and activities offered by children's libraries can affect a child's life, and how the child can get rid of his forced disadvantage.

Keywords: Child poverty, children's libraries, intervention centre, academic equality of opportunity

Giriş

Sosyolojide ve sosyal psikolojide "çocuk" konusu çalışılırken, konunun tek başına çalışılmadığı; çocuğun gelişiminin mutlaka çevresiyle beraber değerlendirildiği görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 2017; Yörükoğlu, 2007; Gülgöz, 2018; Selçuk, 2015). Nitekim ailenin sosyoekonomik ve kültürel yapısı ile çocuk yetiştirme ve çocuğun eğitim düzeyinin şekillenmesi arasında paralel bir ilişkinin olduğu, yapılan pek çok araştırmamanın sonucunda ortaya çıkmıştır (Kağıtçıbaşı, 1991; Martin ve Colbert, 1997; Bossard, 1956; James ve Prout, 1990; Maccoby ve Martin, 1983).

Bu açıdan bakıldığında çocuk yoksulluğunun da çok boyutlu olarak ele alınmasının gerekli olduğu görülmektedir. Epigenetik açıdan ele alınıp, çocuğun kendi ekosistemi bağlamında değerlendirilmesi, çocuk yoksulluğunun giderilmesinde önemli bir yaklaşım olarak benimsenmelidir (Erkul, 2021). Nitekim çocuğun iyi olma halinin desteklenmesiyle çevresinin iyi olma halinin gelişeceği, çocuğun kültürel düzeyine katkı yapacak bir müdahale merkezinin devreye sokulmasının ana babanın kültürel göstergesinde değişiklik yaratacağı ve bu değişimin ana babanın sosyal çevresini, çocuk yetiştirme davranışını, çocuğa verilen değeri de etkileyeceği pek çok araştırma ile kanıtlanmıştır (Martini, 1996; Whitehurst vd., 1994; Whitehurst ve Fischle, 1999). Çocuğa çevresi ile birlikte müdahale edebilme gücü olan, ücretsiz ve kamu destekli okul dışı öğrenme merkezlerinden biri çocuk kütüphaneleridir. Bu nedenle bu çalışma kurgulanırken, Brunswick'in (1986) "çevre - organizma - çevre" döngüsü; Harkness ve Super'ın Gelişim Nişi yaklaşımı (1993) ve Bronfenbrenner'in (1979, 1986) "bir sistemdeki değişim diğerlerini de etkiler" yaklaşımını içeren ekolojik kuramındaki mikro sistem yaklaşımı model alınmıştır.

Bu yaklaşımlara göre insan gelişiminde değişim ve esneklik, birbirleriyle etkileşim içinde olan ve zamanla değişen çevresel etkilerle ortaya çıkmaktadır. Bu etkilerin başlaması ve sürdürülmesi için gereken müdahale ortamlarından biri çocuk kütüphaneleridir.

Çocuk kütüphaneleri, hizmet verdikleri bölgedeki halkın dünyada yaşanan değişim ve gelişim alanlarıyla buluşmasını sağlayan birer araçtır. Bu aracılığı yaparken, hizmet verilen bölgedeki yerel halkın ihtiyaçlarını referans alarak boşluklar analizi yapar ve eksik yönlerin giderilmesi için çalışmalar ve programlar düzenler (Kakırman Yıldız, 2019). Çocuk kütüphaneleri, bu anlamda, bir yandan örgün öğretimi desteklerken, diğer yandan toplumsal katmanlar arasındaki dezavantajlılığı ortadan kaldırma veya en düşük seviyelere indirme rolünü başarıyla oynama imkânına kavuşmaktadır.

1- Çocuk Yoksulluğu ve Erken Müdahalenin Önemi

İnsan gelişimi, sosyalleşme ve olgunlaşmayı bir arada ifade eder. Yaşam boyu süren sosyalleşme, bir toplumun üyesi haline gelme sürecini kapsar. Dolayısıyla sosyokültürel çevreyle sürekli bir etkileşimi içerir. Bu yüzden insan gelişimi ile ilgili bir çalışmada bağlam ve mekân boyutu mutlaka ele alınmalıdır. Nitekim kişinin yaşam öyküsü, içinde yaşadığı ailede ve toplumda, geleneksel olarak kuşaktan kuşağa geçen örutü ve standartlara uyum sağlama öyküsüdür. İçine doğduğu görenekler, bireyin deneyimlerini ve davranışlarını, doğduğu andan itibaren şekillendirmeye başlar. Konuşmaya başladığında birey, kültürünün küçük bir yansıması olarak görülmektedir. Büyüyüp kültürün etkinliklerine katılabilir hale geldiğinde, kültürel alışkanlıklar onun alışkanlıkları, inançlar onun inançları, olanaksızlıklar onun olanaksızlıklarıdır (Bornstein ve Güngör, 2018).

Son yıllarda özellikle çocuk üzerinde belirgin bir biçimde etkisi görülen risk faktörleri konuşulmaya ve bunlar arasında çocuğun hayatını en derin etkileyenlerin tespit edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Buna göre bir çocuğun gelişim sürecine etki eden olumsuz faktörler arasında sırasıyla annenin eğitim seviyesinin düşük olması, annenin kaygılı olması, mülteci konumunda olma, aile reisinin işinin vasıfsız olması ve anne çocuk arasındaki etkileşimin düşük olması sıralanmıştır. Bu faktörlerin tamamının düşük sosyoekonomik düzeyli gruplarda görülmüş olması, ailenin sosyoekonomik durumu ile çocuk gelişimi arasında doğrudan bir ilişki olduğunu bir kez

daha kanıtlamaktadır (Kağıtçıbaşı, 2017). Nitekim bu olumsuz göstergelerin tamamı aile aracılığı ile çocuğu dolaylı olarak etkilemekte, çocuğu zorunlu dezavantajlı durumuna sokmaktadır. Nitekim bazı sosyal kuramcıların da işaret ettiği gibi, çocukların deneyimlerinin çoğunu bakım veren yetişkinler belirlemektedir ve bu nedenle anne-baba ve çocuk ilişkisinin, çocuğun gelişimi ve kültürün sürekliliği açısından bir etki potası oluşturduğu sonucuna varılmaktadır (Vygotsky, 1978; Wood ve vd., 1976; Bornstein, 2002).

Fakat bütün bu olumsuz göstergelere rağmen, çocuk ve aileye yapılacak olan sosyal müdahale programlarının, çocuklarda olumlu sosyo-duygusal gelişimi sağladığı görülmüştür. Özellikle annenin desteklendiği sosyal destek ağının ve ona sağlanan bilgiye dayalı desteğin, daha iyi çocuk yetiştirmedeki olumlu rolü, dezavantajlı sosyoekonomik şartlardaki ailelerle yapılan araştırmalar tarafından da tescillenmiştir. Bilhassa maddi ve manevi sosyal destek ile daha iyi ana baba olmak arasında pozitif bir ilişkinin olduğu görülmüştür (Kağıtçıbaşı, 2017). Nitekim müdahale programları, özellikle eğitim düzeyi ve geliri düşük, gelişme fırsatlarına erişimi kısıtlı olan, sosyal açıdan dezavantajlı konumda olan insanlara odaklanmaktadır. Bu tip programlar, davranışı değiştirerek programa katılanların refahını ve yeterliliğini artırmayı amaçlamaktadır (Poortinga, 2018).

Kısıtlı okullaşma olanaklarından ev ortamlarının yetersizliğine, kelime ve dil gelişiminin yetersizliğinden örgün eğitimin yetersiz olmasına kadar pek çok nedenden dolayı çok sayıda ülkede müdahale programları bireylerin bilişsel becerilerini geliştirerek kitleleri ve insan kapasitesi gelişimini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Müdahale programlarına duyulan ihtiyacı doğuran kısmen okullaşmanın nitelik ve nicelik açısından yetersiz olması kısmen de çocukların içinde yetiştiği sosyal ve ekonomik ortamların ve eğitim ortamlarının dezavantajlı durumda olmasıdır. Nitekim hiçbir ülkede, o ülkenin bütün bölgelerine aynı hizmet aynı materyal ve aynı kaliteli eğitim altyapısı ile sunulamamaktadır. Dolayısıyla bütün çocuklar standart bir program ve sunumdan aynı ölçüde yararlanamamaktadır. Fakat müdahale programları sayesinde gözlemlenen eksiklikler sonucunda, örgün eğitimi ikame etmek ya da tamamlamak için çocuk kütüphaneleri aracılığıyla çocuklara ve ailelere ulaşılmaktadır (Gülgöz, 2018). Bu programların altında yatan temel varsayım, belirli bir zamanda yapılan müdahalenin, insan gelişimine otomatik olarak yardım edeceğidir. Daha erken uygulanan müdahale programlarının daha fazla fayda sağlayacağı da bu varsayıma dayanır. Dolayısıyla çoğu müdahale programı çocuk

yoksulluğu ile mücadeleyi hedef almaktadır (Gülgöz, 2018). Fakat müdahale programları içinde en faydalı olanların çocukla beraber anne babasını ya da bakım vereni birlikte programa dâhil edenler olduğu kanıtlanmıştır (Kağıtçıbaşı, 2017).

2- Erken Müdahale Merkezi Olarak Çocuk Kütüphaneleri

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, ailelerin çocuğun dil, bilişsel ve akademik düzeydeki gelişimi için sunabileceği imkânlar genellikle çok sınırlıdır. Yapılan çalışmalara göre (Kağıtçıbaşı, 2010), sosyoekonomik seviyesi düşük düzeydeki dezavantajlı ailelerde (anne-babanın eğitim seviyesinin düşük olmasına bağlı olarak) aile içindeki sözlü iletişim becerileri, orta ve üst sosyoekonomik seviyedeki ailelere göre çok zayıftır. Bu çalışmalara göre çocuğun sosyoekonomik ve akademik yoksulluğu aileden gelmekte (zorunlu dezavantajlılık) ve erken müdahalede bulunulmazsa ömür boyu devam etmektedir. Bu müdahalelerde amaç, çocuğun mantık yürütmesini sağlama, soru sorup cevaplama, hikâye anlatımı, kitap okuma ve süregelen olaylar hakkında tartışmayı içeren ve aile katılımının da sağlandığı etkinliklerle çevresel faktörleri iyileştirmek ve bireysel kaynakları oluşturmaktır. Çocuğun zorunlu olarak yaşadığı bu dezavantajlı göstergeyi eşitlemek ya da en aza indirebilmek için gereken müdahale ortamlarından biri çocuk kütüphaneleridir. Çocuk kütüphaneleri tam olarak bu noktada, aynı toplumda yaşayan çocuklar arasındaki akademik fırsat eşitsizliğini giderebilmek ve bu çocukların yaşam boyu öğrenme süreçlerinden sürdürülebilir bir şekilde yararlanmasını sağlamak için okul dışı eğitimlerini destekleme gücüne; çocuğu ve ailesini içine alan çalışmalarla, hizmet verdiği topluluğu çocuktan başlayarak değiştirme gücüne sahip olabilmektedir.

Birleşmiş Milletler tarafından 2015 yılında yayımlanan ve 2030 yılına kadar gerçekleştirilmesi planlanan kalkınma hedeflerinde, hayalini kurduğumuz dünyayı inşa etmek için 17 alanda sürdürülebilir gelişmenin şart olduğu vurgulanmıştır (Transforming Our World, 2015). Gelecek 15 yıllık eylem planlarını içeren bu çalışmada, önemli bir vurgu yapılmış ve “çocukların ve kadınların” dünyayı değiştirme gücüne sahip olduğunun altı çizilmiştir. Aynı bildirmede pek çok defa, kalkınma hedeflerinde sürdürülebilir gelişmenin bütün dünyada hayata geçirilebilmesi için eğitimde fırsat eşitliklerinin sağlanması ve yaşam boyu öğrenme fırsatlarının herkese sunulması gerektiğinin de altı çizilmiştir.

Bu kalkınma hedeflerinin ilan edilmesinin hemen ardından IFLA (International Federation of Library Associations) ve Washington Üniversitesi Teknoloji ve Sosyal Değişim grubu tarafından hazırlanan raporda (Development and Access to Information, 2017), Birleşmiş Milletler'in işaret ettiği "sürdürülebilir gelişme" için kütüphanelerin; bilgiyi toplayan, erişime sunan ve dağıtan ağ kurumlar olabileceği belirtilmiştir. Nitekim bütün dünyanın belirlenen bu kalkınma hedeflerine ulaşması için her bir ülkenin kendi eğitimcilerinin, devlet yöneticilerinin, sivil toplum kuruluşlarının, öğrencilerinin, mühendislerinin, teknisyenlerinin, ev hanımlarının, emeklilerinin; kısacası farklı özellik ve uzmanlıklara sahip kişi ve kurumlarının, bir araya gelip güç birliği ve tecrübe paylaşımı yapması gerekmektedir. Bunun için koordinasyon merkezi gibi işleyecek bir inovasyon sistemi gerekecek ve bu noktada kütüphaneler etkin rol alacaklardır.

Ücretsiz bir kamu kurumu olan çocuk kütüphanelerinin birer öğrenme merkezi olarak da tasarlanması sonucunda, dezavantajlı durumdaki çocukların da bu imkânlardan faydalanabileceği; çocuk kütüphanelerinin müdahale merkezi olarak tasarlanmasıyla okul dışı öğrenme ortamı yaratılabileceği ve bu sayede çocuklar arasındaki akademik fırsat eşitsizliğine çözüm olabileceği görülmektedir. Bugün dünya üzerindeki "gelişmiş" olarak adlandırdığımız ülkelerde çocuk kütüphaneleri, hem çocuğu hem de çarpan etkisiyle çocukla beraber bütün çevresini (ailesi, arkadaşı, okulu, vb.) etkileyerek toplumu değiştirmeyi ya da değişim süreçlerine adapte etmeyi hedeflemektedir. Örneğin bu amaçla Hollanda, Japonya, İngiltere, Amerika ve Almanya gibi pek çok ülkede Bookstart, Head Start, Perry Preschool, Milwaukee, CARE ve IHDP gibi çocuklara ve ailelere yönelik hazırlanmış projeler, çocuğun zihinsel, bedensel ve sosyal gelişimini desteklemeyi garanti altına almak istemekte; sosyoekonomik seviyesi düşük olan ailelere temel hak ve ihtiyaçlar yolunda yardımcı olmayı ilke edinirken eğitim merkezi olarak kullanılan yerler arasında çocuk kütüphaneleri de yer almaktadır (Veryeri Alaca, 2013).

Hizmet ve fayda üretme amaçlarına bakıldığında, toplum temelli çalışmalar yaptığı görülen çocuk kütüphanelerinin, dezavantajlı çocukların okul dışı eğitim faaliyetlerinin desteklenmesinde, bu çocukların ve ailelerinin yaşam boyu öğrenme süreçlerinin devam ettirilmesinde ve en önemlisi dezavantajlı çocukların yaşamlarına mümkün olan en iyi şekilde başlamasına katkıda bulunabilmek için kullanılacak en önemli müdahale merkezlerinden biri olduğu görülmektedir.

Çocuk kütüphaneleri, çocuklar arasındaki akademik fırsat eşitsizliğini en aza indirebilecek; ailelerinden dolayı zorunlu dezavantajlı olan çocuklara erken müdahale programları uygulayabilecek; sürdürülebilirliği yüksek ve devlet destekli ücretsiz sosyal bir kurumdur. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde çocuk kütüphanelerinin bu özelliğinin ön plana çıkarılması ve çocuklar arasındaki akademik ve bilişsel farkları eşitleyebilmek için çocuk kütüphanelerinden yararlanılması gerekmektedir. Nitekim çarpan etkisiyle yaratacağı yaygın etki sayesinde hizmet verdiği çocuğu/aileyi/mahalleyi/köyü/şehri etkileyebilme ve orada bir dönüşüm hareketi başlatıp toplumu değiştirebilme potansiyeline sahip olan çocuk kütüphaneleri, toplumun yeniden inşasında ve yapılanmasında çok etkili bir güce sahiptir.

Çocuk kütüphaneleri, özellikle yoksul çocukların, yaşamlarına mümkün olan en iyi şekilde başlaması için kullanılabilir en önemli merkezlerden biridir. Nitekim dezavantajlı ailelerin yoksul çocukları sadece dil gelişimi konusunda değil aynı zamanda beyin gelişimi konusunda da geri kalma riski taşımaktadır. UNICEF, çocuk yoksulluğunu, hayat boyu çocuk gelişimini engellemesi ve kalıcı bir risk oluşturması nedeniyle yetişkin yoksulluğundan ayırmakta ve çocuk yoksulluğunun ayrıca ele alınması gerektiğine işaret etmektedir (Erkut, 2021).

Aynı toplumda yaşayan çocuklar arasındaki fırsat eşitsizliğini giderebilmek ve bu çocukların yaşam boyu öğrenme süreçlerinden sürdürülebilir bir şekilde yararlanmasını sağlamak için okul dışı eğitimlerini destekleme gücüne sahip olan çocuk kütüphaneleri, çocuğu ve ailesini içine alan çalışmalarla, hizmet verdiği topluluğu çocuktan başlayarak değiştirme gücüne sahiptir. Dezavantajlı çocuklara ve ailelere kütüphanede yapılan atölye çalışmaları ve etkinlikler aracılığıyla ulaşılması, bütün dünyada kullanılan en önemli araçlardan biridir.

Dezavantajlı grupların sağlık, eğitim, yaşam koşulları gibi farklı konularda daha iyi bir hayat sürebilmesi için çalışan Çocuk Vakfı, AÇEV (Anne Çocuk Eğitim Vakfı), Tohum Otizm Vakfı, UNICEF (Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu) gibi pek çok vakıf ve kurumun varlığı bilinmektedir. Toplum temelli yaptıkları çalışmalara bakıldığında kütüphaneler de bu kurumlardan biri olarak sayılabilir. Fakat kütüphaneler bu kurumlardan farklı olarak, hem kendi marka değerine uygun olarak bilgi üretme ve yayma misyonunu yerine getirmekte hem de atölye çalışmaları ya da yaz kampları gibi programlarla bu kurumlarla güçlü iş birlikleri yaparak, ücretsiz bir şekilde kullanıcının yararına sunmaktadır. Örneğin Amerika'da,

çocuk kütüphanelerinin “Birlikte daha güçlüyüz!” mottosuyla pek çok farklı kurum, okul ve dernekle iş birliği yaparak dezavantajlı çocuklar ve aileleri için kütüphanede programlar düzenlediği görülmektedir (Grassi, 2018; Yılmaz, 2008).

2.1. Aile Destek Programları ile Aileye ve Çocuğa Müdahale Edilmesi

Çocuk yoksulluğunun önlenmesi konusunda tartışılan ve son derece de önemli olan konulardan biri, müdahale çalışmalarında odak noktanın çocuk mu yoksa aile mi olması gerektiğidir. Öncelikle çocuk diyen ve öncelikle aile diyen yaklaşımlar olduğu gibi bu iki gruba da aynı anda odaklanan çalışmaların daha başarılı olduğu görülmüştür. Ayrıca bu çalışmalar, anne-baba becerilerini geliştirmenin çocuğun bilişsel becerilerini geliştirmeye doğru orantılı olduğunu göstermiştir (Kağıtçıbaşı 2010). Çocuğun eğitiminin anne-babanın eğitimi ile birleştirilmesinin özellikle yoksulluğun olumsuz etkilerini karşılama da çok yararlı olduğu; hatta çocuk odaklı yaklaşımlarla aile odaklı yaklaşımların birleştirilerek çalışılmasının müdahale programlarının başarısını ikiye katladığı tespit edilmiştir (Dearing, McCartney ve Taylor 2001).

Nitekim Heckman’ın (2013) tespiti de, çocuklar arasında yaşanabilecek dezavantajlı göstergeden kaynaklanan eşitsizliklerde, en büyük payın aileye ait olduğu yönündedir. Yani aile desteklenmediği sürece, sadece çocuğa yapılacak olan müdahaleler/iyileştirmeler kalıcı sonuçlar vermeyecektir. Hatta Heckman, sadece annenin eğitimi olduğu durumlarda bile, annesinin eğitim seviyesi düşük olan çocuğun dezavantajlı olduğunu belirtmiştir. Nitekim eğitim seviyesi yüksek olan annenin çocuğu ile daha az bağırarak konuştuğu, daha az televizyon izlediği, daha çok kitap okuduğu ve en önemlisi daha sağlıklı bir psikolojiye sahip olduğu belirlenmiştir.

Yapılan bazı çalışmalarda, özellikle dezavantajlı bölgedeki çocuklara uygulanan proje tabanlı müdahale programlarında, projenin süresi bitince çocukla ilişkinin kesildiği ve buna bağlı olarak da çocukta gözlenen akademik ve bilişsel yükselmenin düşüşe geçtiği görülmüştür (Kağıtçıbaşı, 2010). Dolayısıyla çocuğun çevresi ile birlikte “uzun süreli” desteklenmesi gerekmekte; aksi takdirde bilişsel kazanımların kısa süreli olması kaçınılmaz olmaktadır.

Çocuk kütüphanelerinde yaratılacak olan zengin dil ve akademik gelişim ortamları ile hem çocuğun hem de ailenin, ücretsiz bir şekilde uzun vadede eğitimler ve destekler alması sağlanabilmektedir. İnsan

gelişiminin devam eden bir süreç olması, bu sürecin kurumsal ve ücretsiz olarak da devamlılığını gerekli kılmaktadır. Çocuk kütüphaneleri bunu gerçekleştirebilecek, devlet destekli, kamusal ve ücretsiz tek kurumdur.

Çocuk kütüphaneleri, hem çocuğu hem de ailesini etkileyecek ve geliştirecek olan aktörlerden biridir. Çocuğun yakın çevresinin desteklenmesi sürecinde çocuk kütüphanelerinden yararlanmak, çocuğun okul yaşamı ile ev yaşamı arasında birbirine zıt iki çevrenin oluşmasını da engelleyecektir. Bir başka avantajı ise, çocuğun kazanımları çarpan etkisiyle ailedeki diğer bireylere; özellikle kardeşlere ve muhtemelen akrabalar ve mahalledeki arkadaşlara da yansıtacak; bu sayede kazanılan yaygın etki uzun vadede bütün toplumu etkileyecektir.

Çocukların, evde anne ve babalarından öğrendikleri ve gördükleri kadar onları bu derece etkileyen başka bir öğretim aracı ve ortamı bulunmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla çocuk kütüphanelerinin sadece çocuğa değil aileye de hizmet verme amacı ile hareket etmesi ve çocuklar için yürütülecek her projede aileyi de hedef alması gerekmektedir. Bu nedenle ailenin kütüphane faaliyetlerine katılması son derece önemlidir.

Literatürde, çocuğun gelişimini etkileyen ve belirleyen “gelişim nişleri”nin olduğu ve bu “niş”lerin çocuğun çevresi, içinde bulunduğu kültür ve aile olarak üç temel kategoride ele alındığı görülmektedir. Enteresan olan, bu nişlerin hiç birinin birbirinden bağımsız olmaması; diğer bir deyişle gelişim nişlerinin birinde yaşanan değişimin diğerlerini de etkilemesidir. Bu durum, çocuk gelişiminin ortama bağlı olduğunu; çocuğun ya da ailenin tek başına iyi olmasının sonucu iyi yapmayacağını göstermesi açısından önemlidir (Kağıtçıbaşı, 2010). Dolayısıyla çocuk gelişimini etkileyen faktörler için, hepsi birbiriyle ilişkili ve iç içe geçmiş çeşitli aktörlerden oluşuyor demek yanlış olmayacaktır.

2.2. Mülteci Çocukların Toplumla Entegrasyonuna Müdahale Edilmesi

Çocuk kütüphaneleri, özellikle mülteci durumunda olan aile ve çocukların, gittikleri ülkenin dil ve sosyal yapısını öğrenebilmesi açısından da eğitici bir merkez gibidir. Özellikle okula başlama yaşı gelen ya da okula giden çocukların okulda sıkıntı yaşamaması için, kütüphanelerde verilecek olan dil destek programları çocukların ve ailelerin toplumda izole bir hayat yaşamaması için son derece önemlidir (Bourke, 2007). Örneğin Alman Hükümeti'nin, 1965 yılından sonra Almanya'ya göç eden Türk çocuklarının okula başlamadan önce Alman toplumuna entegrasyonları için halk ve çocuk

kütüphanelerini birer eğitim kurumu olarak kullandığı görülmektedir. Çocukların Alman sistemine hızlı bir şekilde uyum sağlaması ve Almanların Türkleri daha iyi tanımalarını sağlamak için hem okul öncesi hem de okul çağındaki çocuklar ve onların aileleri için çift dilli yayınların sayısı artırılmış ve halk ve çocuk kütüphanelerinde ücretsiz bir şekilde erişime sunulmuştur (Alpay, 1990).

Dolayısıyla, çocuk kütüphaneleri hem dezavantajlı çocuk ve ailelerin kütüphanede yapılan faaliyetlerle ve kütüphane materyallerinin kullanılmasını sağlamak suretiyle gelişim ve değişimine katkıda bulunabilir hem de çocukların toplumla uyumlaşma sürecinde dil problemini azaltacak son derece önemli bir pozisyon alabilmektedir.

2.3.Çocukların Okul Başarısının Desteklenmesine Müdahale Edilmesi

Türkiye gibi gelişmekte olan ve okul öncesi eğitimin zorunlu eğitim kapsamında olmadığı ülkelerde, yoksul aileleri ve çocuklarını çocuk kütüphaneleri gibi müdahale ortamlarıyla tanıştırmak ve belli bir program dâhilinde katılımlarını sağlamanın hem ana baba hem de çocuk üzerinde önemli katkıları olacaktır. Nitekim Amerika'da gerçekleştirilen Head Start adlı müdahale programının sonuçları, aynı düşük sosyoekonomik ve kültürel seviyeye ve benzer çevrelere sahip olan anne-baba ve çocuklardan bu programa katılanlarla katılmayanlar arasında akademik, dil ve bilişsel açıdan önemli farklılıklar olduğunu göstermektedir (Kağıtçıbaşı, 2017). Nitekim müdahale programına katılan çocukların hem okul başarısının arttığı hem de anne-babanın toplum içinde kendini daha iyi ifade eder bir pozisyona sahip olmasının ev içi ilişkilere olumlu yansıdığı rapor edilmiştir (McKey vd., 1985).

Sözlü dil becerileri ve okuma yazma gelişimi konusundaki çalışmalar da mantık yürütme, soru sorup cevaplama, hikâye anlatımı, kitap okuma ve süregelen olaylar hakkında tartışmayı da içeren ana-baba ve çocuk arasındaki sözlü etkileşimin, çocuğun dil becerilerinin gelişmesinde ne kadar önemli olduğunu göstermiştir (Aksu – Koç, 2005; Hoff, 2003). Bu tür deneyimden yoksun büyüyen bir çocuğun okuryazar toplumda bir yetişkin olarak bir takım dezavantajlarla karşılaşmasının yanı sıra, okul başarısının da olumsuz yönde etkileneceği muhakkaktır. Nitekim araştırmalar, yoksul ailelerde yaşayan çocukların okulda zorluk yaşadıklarını, nitelik bakımından düşük kalitede eğitim aldıklarını, yetişkin olduklarında dahi daha az para kazandıklarını ve sağlıklı bir beslenmeye sahip olamadıklarını göstermektedir (Erkul, 2021).

Erkul'un (2021) çocuk yoksulluğu üzerine yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre, çalışmaya katılan çocuklar, okulda verilen eğitimin kendileri için yeterli olmadığını, fakat ekonomik imkânsızlıklar nedeniyle ek ders alma imkânlarının da olmadığını, müfredat dışı kaynak istendiğinde karşılayamadıklarını ve bu durumun kendi eğitim hayatlarında büyük bir dezavantaj yarattığından bahsetmişlerdir¹.

Eğitim alanında yapılan çalışmalar, çocukların öğrenimlerinde gelişimsel faktörler dışında yaşadığı deneyimlerin de etkili olduğunu göstermektedir. Çocukların yaşadıkları çevrenin gelişimleri üzerindeki etkileri, içinde buldukları ortamlar ve etraflarında bulunan insanlarla olan etkileşimleri beyin gelişimleri açısından son derece önemlidir. Fakat dezavantajlı çocukların bu tür ortamlarda bulunmaları sosyo ekonomik seviyesi yüksek olanlara göre oldukça sınırlı olmakta ya da hiç olmamaktadır (Yılmaz, 2008). Bu noktada devreye girecek olan çocuk kütüphaneleri, dezavantajlı grupların bahsedilen deneyimlerden faydalanabilmesi ve fırsat eşitsizliğini en az seviyeye indirebilmesi için gerekli müdahale programını devreye sokarak, önemli bir fırsat yaratacaktır.

Son yıllarda eğitim alanında en çok gündeme gelen araştırmalardan biri, "tatilde öğrenme kaybı" konusudur (Şirin, 2018). Tatilde öğrenme kaybı öğrencilerin okuldan uzak kaldığı dönemde öğrenmiş olduklarının bir kısmını unutmaları demektir. Sonuçlar, öğrencilerin ortalama 1 aylık bir müfredatı her yaz tatilinde kaybettiklerini göstermektedir. Bu sonuç, tatilden dönen çocukların bir sonraki sınıfa ortalama olarak bir ay geriden başlaması anlamına gelmektedir. Bu kayıp en fazla ilköğretim çağında gözlenmekte, 4 yıllık ilköğretim döneminin sonunda 4 aylık bir öğrenme kaybının olduğu hesaplanmaktadır. Ortaokul ve özellikle lise yıllarında tatilde öğrenme kaybı azalmakla birlikte her yıl artarak devam ettiği için, bir öğrenci 12 yıllık temel eğitim sürecinin sonunda yaz tatilindeki öğrenme kaybından dolayı 1 yıllık eğitimini eritmiş anlamına gelmektedir. Yani üniversite sınavına gelen ortalama bir öğrenci yaz tatilinden dolayı yaklaşık bir yıllık bir öğrenme kaybıyla bu sınava girmektedir (Şirin, 2018).

Dezavantajlı ailelerden gelen çocuklarla sosyoekonomik seviyesi yüksek olan ailelerden gelen çocuklar arasındaki başarı farkının neredeyse üçte ikisinin yaz tatilindeki öğrenme kayıplarından olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü

1 Araştırmanın tamamı için bkz. Ercem Erkul, Çocuk Yoksulluğunun Ekosistem Perspektifi Temelinde Analizi, Yayınlanmamış Doktora Tezi (Hacettepe Üniversitesi), 2021.

sosyoekonomik seviyesi yüksek olan çocuklar yaz okulları, yaz kampları, yaz tatili programları gibi faaliyetlerle yazın da öğrenmeye devam etmekte; okulda öğrendiklerini yaz tatili boyunca pekiştirip üstüne yeni deneyimler katmaktadır. Dezavantajlı çocuklar ise tatil boyunca öğrenme ortamlarından uzak kaldığı için okulda öğrendiklerinin önemli bir kısmını kaybetmekte; dolayısıyla bir sonraki akademik yıl başladığında bu iki grup arasındaki fark bir önceki yıla göre biraz daha açılmaktadır.

Dolayısıyla ailesinden ve yakın çevresinden dolayı dezavantajlı olan çocukların yaşadığı bu zararlı etkileri telafi etmek için aileyi de kapsayan bir takım müdahale programlarına başvurulması gerekmektedir. Yine çocuk kütüphanelerinin bu konuda aksiyon aldığı görülmektedir. Nitekim American Library Association'ın 2018 yılı istatistiklerine göre Amerika'daki çocuk kütüphanelerinin % 95'inde yaz okuma programları, % 89'unda da masal/hikâye okuma saatleri düzenlenmektedir. Son yıllarda ülkemizde de benzer çalışmalar yapıldığı; çocukları ve ailelerini bir araya getiren atölye çalışmalarının Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü tarafından KÜYAP (Kütüphanede Yaz Programı) adıyla adeta ücretsiz bir yaz okulu/yaz kampı gibi hizmet verdiği görülmektedir.

2.4. Erken Çocukluk Döneminin Desteklenmesine Müdahale Edilmesi

Ülkemizde zorunlu eğitim kapsamında olmayan okul öncesi eğitim, insanın dünyaya geldiği andan örgün eğitime başladığı döneme kadar geçen süreci kapsamaktadır. Nitekim zihinsel gelişimin büyük ölçüde okul öncesi dönemde gerçekleştiği düşünülecek olursa, çocuğun uyaran sayısının ve çeşitliliğinin zengin olduğu ortamlarda bulunmasının, akademik ve bilişsel yetkinliğinin gelişiminde ne kadar önemli bir rol oynadığı görülecektir (Kakırman Yıldız, 2015). Böyle ortamlar özellikle yaratıcı düşüncenin, problem çözme becerilerinin, olaylar arasında neden sonuç ilişkisi kurabilme yeteneklerinin gelişmesine yardımcı olan zengin bir yaşantı ortamı sunmaktadır. Fakat okul öncesi eğitim alamayan çocukların sahip olamadığı bu ortamların çocuk kütüphanelerinde oluşturulması ve okul öncesi dönem çocuk ve ailelerinin desteklenmesi gerekmektedir.

Çocuk kütüphaneleri, yaşamın ilk yıllarından itibaren çocukların kavram gelişimleri için görsel öğelerle desteklenmiş ve çocukların öğrenme ve eğlenme ihtiyacına da cevap veren yayınları bir arada sunma fırsatı yaratır (Sever, 2013). Bu sayede, özellikle daha önce kavram gelişimi desteklenmemiş bir çocuğun, nesne ve varlıkların benzer ve farklı yanlarını

algılayarak zihninde bir tasarım oluşturabilmesine de imkan tanınmış olacaktır. Çocuğun duygu ve düşünce gücününün bilmeye ve öğrenmeye son derece açık olduğu bu dönemde çocuğun bilme ve öğrenme ihtiyacının desteklenmesi ve bu ihtiyacın giderilmesi gerekmektedir (Sever, 2013).

Yapılan araştırmalara göre erken çocukluk döneminde resimli çocuk kitabı, dergi ve basılı materyal ile tanışmış çocuklar -karşılaşmamışlara göre- sözlü dili daha iyi kullanabilmekte ve bu becerileri, ilkokulda %13, ortaokulda %19, lisede %30, üniversitede %34 artışla devamlılık göstermektedir. Buna bağlı olarak okuma zevki ve okuma alışkanlığı edinmiş kişilerin -edindirmemiş olanlara göre- sözlü iletişim becerileri ileri düzeyde olabilmekte ve sosyal ve akademik hayatta daha başarılı olabilecekleri belirtilmektedir (Veryeri Alaca, 2013). Bu bakımdan özellikle okul öncesi dönemde aile ve yakın çevresinden aldığı uyarıların yetersizliği yüzünden, potansiyel nitelikleri yeterince gelişemeyen çocuklar sorunu dikkati çekmektedir (Oktay, 2002). Bu sorunla mücadele eden/etmesi gereken ülkelerden biri Türkiye'dir.

Nitekim, OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) ülkeleri içerisinde, okul öncesi eğitime katılmamış öğrencilere en fazla sahip olan ülkenin Türkiye olduğu görülmektedir. Hem PISA (Programme for International Student Assessment) hem de PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) sonuçlarına göre Türkiye'nin okuma alışkanlığı göstergelerindeki ortalamasını düşüren bu grup, her yıl örgün öğretimde ortalama %20-30'luk bir dilime denk gelmektedir. Sadece okul öncesi eğitimi almadığı için değil, aynı zamanda ailenin eğitim seviyesinin de düşük olması bu çocukların eğitim hayatına dezavantajlı başlamasına neden olmakta ve bu dezavantajlılık ömür boyu devam etmektedir (Şirin, 2018).

Ebeveynlerinden dolayı dezavantajlılık yaşayan çocuklara verilecek olan eğitimler ile bu olumsuzluğun çocuk üzerindeki etkisinin azaldığını gösteren çok sayıda çalışmanın ve projenin yapıldığı görülmektedir (Tuğrul ve Yılmaz, 2013). Bu projelerin çoğunda çocukları kitap ve kütüphanelerle buluşturulmakta ve kütüphanelerde sağlanan zengin atmosfer ile onların hayatına dokunulduğu tespit edilmiştir. Okul öncesi dönem çocukların bu önemli sürecinde çocuğun ve ailesinin ulaşabileceği ve takip edebileceği doğru yayınları bulması son derece önemlidir. Nitekim okulöncesi dönemde hem yeni yayınlardan haberdar olabilmesi hem de istenen yayının temin edilmesi için ailenin en iyi destekçisi yine çocuk kütüphaneleridir (Alpay, 1990).

Örneğin, dünyada pek çok ülkede “Bookstart” adıyla gerçekleştirilen proje, böyle bir hedefin ürünüdür. Bugün ülkemizdeki bazı çocuk kütüphanelerinde de uygulanmaya başlandığı görülen projenin ana prensibi “doğduğu anda her insanın kütüphanenin doğal bir kullanıcısı olduğu” yaklaşımına dayanmakta ve buna bağlı olarak doğar doğmaz bebeklerin kütüphane kartlarının evlerine gönderilmesini sağlayan çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışma sayesinde, yeni doğan insanın ailesiyle beraber kütüphanenin bütün hizmet ve faaliyetlerinden haberdar edilmesi, ailenin bebekleriyle beraber kütüphanede yapılan aktivite ve eğitimlere katılması, annelerin çocuk gelişimi ve bakımı seminerlerine davet edilmesi ve babaların eşlerine nasıl destek olabileceklerinin anlatıldığı programlara katılımları sağlanmakta ve çocuk kütüphanesi adeta bir “anne-baba-çocuk okulu” olarak hizmet vermektedir.

Nobel ödüllü akademisyen Heckman’a (2013) göre özellikle sosyoekonomik risk altındaki 0-5 yaş arası çocukların nitelikli bir eğitime tabi tutulması, ülke ekonomisine, 5 yaş üstü kişilere yapılacak olan yatırımdan çok daha fazla yarar sağlamaktadır. Bunun için Heckman, özellikle 0-5 yaş arası çocukların desteklenmesi gerektiğinin vurgusunu yapmaktadır. Dolayısıyla çocuklarda okuma alışkanlığı yetkinliğinin gelişmesi için, dil gelişiminin bebeklikten itibaren desteklenmesi gerekmektedir. Nitekim dil gelişimi bebeklikten itibaren desteklenen çocukların, sadece okul yaşamında ve akademik başarıda değil, aynı zamanda matematiksel beceri ile de doğrudan ilişkisi tespit edilmiştir (Veryeri Alaca, 2013).

Çocukların dil gelişimi, alıcı ve topplayıcı bir özellik göstererek özellikle hayatlarının birinci yılında gelişmektedir. Dolayısıyla bu dönemde kendilerine kitap okunan çocuklar, özellikle gözlerini de bir şeylere odaklayabildikleri andan itibaren resimleri de takip etmeye başlayacak ve böylece hem yaratıcı okuma faaliyetleri başlayacak hem de çocuğun ilk “göz sözlüğü” (Bamberger, 1978) oluşacaktır. Bu nedenle, ailesinden dolayı zorunlu dezavantajlı durumunda olan çocukların zengin bir dil çevresine sahip olabilmesi için aile ve kütüphane merkezli çalışmaların yapılması gerekmektedir. Amerika’da bazı halk kütüphanelerinin çocuk bölümlerinde yer alan, “ebeveyn kaynak odası” ve “çocuklar için keşif merkezi” gibi alanlar sayesinde ailelerin çocukları ile birlikte oyun oynayabileceği, kitap okuyabileceği, bilmece çözemediği, kuklalarla çocuklarını eğlendirdikleri bir ortam ve yine ailenin kullanabileceği çocuk gelişimi ve eğitimi ile ilgili kaynakların sağlandığı görülmektedir (Yılmaz, 2008).

Çocuk kütüphanelerinde en sık yapılan ve çocukların duygu ve düşünce dünyasını zenginleştiren etkinliklerden biri de “masal/ hikâye okuma saatleri”dir. Bu etkinliklerde, çocuğun duygu ve düşüncelerini renk ve çizgilerle anlatabilmesi için kütüphanede hazırlanacak uygun ortamlar sayesinde çocukların, dinlediklerini hayal etmesi ve hayal ettiklerini resmetmesinin desteklenmesi önemlidir. Bu etkinliklerde masal/ hikâye anlatan kişinin çocuğa “Kitabı beğendin mi? Neden? Kahramanın yerinde olsaydın sen ne yapardın?” gibi yönlendirici sorular sorması ile (Sever, 2013) çocuğun daha önce hiç deneyimlemediği bir zihinsel çalışma gerçekleşmiş olacaktır.

Çocuk kütüphanelerinde yapılan yaratıcı faaliyetler, masal/hikâye okuma saatleri, aile-çocuk çalışmaları gibi programlar, hem çocuğa farklı bir dünyanın kapılarını açacak hem de çocuğun bilişsel, dil, motor, sosyal ve duygusal gelişimi için güçlü bir zemin oluşturacaktır. Nitekim çocuğun ne kadar keşfedebileceği, neler öğrenebileceği ve hangi hızla öğrenebileceği çocuğun çevresinin ne kadar destekleyici olduğuyla ve çocuğa ne gibi olanaklar sunulduğuyla yakından ilişkilidir. Bu kapsamda çevre, çocuğun gelişimini ve öğrenme motivasyonunu derinden etkiler (Okul Öncesi Eğitimi Programı, 2013). Böylece çocuğun kendi potansiyelini gerçekleştirmesinin ve toplumun üretken bir bireyi olabilmesinin yolu açılmış olacak ve kendisiyle beraber etrafını da değiştirme ve şekillendirme gücüne erişecektir. Aksi takdirde okuryazarlık kültürünü erken yaşlardan itibaren ev ortamında yaşamaktan yoksun büyüyen bir çocuk, okul hayatında olduğu gibi, okuryazar toplumda bir yetişkin olarak da birtakım dezavantajlarla karşılaşacak ve yoksul bir çocukluktan yoksul bir yetişkinliğe geçecektir (Kağıtçıbaşı, 2017).

3. Müdahale Projesi Modeli: Çocuk Kütüphanelerinde Eğlen, Öğren, Keşfet

Üsküdar Selimiye Çocuk Kütüphanesi’nde gerçekleştirilen “Çocuk Kütüphanelerinde Eğlen , Öğren, Keşfet” adlı proje², çocuk kütüphanelerinin, müdahale merkezi olarak nasıl kullanılabileceği ve çocuk kütüphanelerinde ücretsiz olarak sunulan eğitimlerin, dezavantajlı gruptan olan çocukların akademik fırsat eşitliğini yakalamasına nasıl destek

2 2021 yılında Kerem Yıldız tarafından yürütülen proje, TÜBİTAK Ortaokul Öğrencileri Proje Yarışmasında Türkiye finallerine kalmıştır. (İçerik danışmanı: Prof. Dr. Asiye KAKIRMAN YILDIZ).

sağlayacağını kanıtlamak amacıyla hazırlanmıştır. Bu amaçla, Covid-19 salgınının olduğu ve bütün okulların ve kütüphanelerin kapalı olduğu 25 Ocak - 7 Şubat 2021 tarihleri arasında, ilköğretim öğrencilerine yönelik, 12 farklı branşta, toplamda 34 atölye ve kulüpten oluşan içerik hazırlanmıştır. Atölye ve kulüplere katılım için kayıt formu hazırlanmış ve Üsküdar Selimiye Çocuk Kütüphanesi'nin sosyal medya hesapları üzerinden katılmak isteyen herkesin erişimine sunulmuştur.

Yöntem

Öncelikli olarak projenin Üsküdar Selimiye Çocuk Kütüphanesi üzerinden yapılabilmesi için, İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'ne izin yazısı yazılmış ve onay alınmıştır. Gerekli izinler alındıktan sonra, araştırmacı ve danışmanı, hangi konu başlıkları altında sanal sınıflar açılması gerektiği konusunda çalışmıştır. Ardından bu kulüp ve atölyelerin eğitimlerini verebilecek gönüllüler belirlenmiş ve onlarla iletişime geçilmiştir. Bu süreçte Üsküdar Selimiye Çocuk Kütüphanesi kütüphanecisinden ve Marmara Üniversitesi ile Medeniyet Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü öğretim üyelerinden destek alınmıştır.

Projenin evren ve örneklem grubu hareketli bir özellik gösterdiği için, katılımcılara ön test ve son test yapılamamıştır. Yaşları 18'den küçük olduğu için, çocuklara anket de uygulanmamıştır. Bunun yerine, atölyeye kayıt yaptıran çocukların velilerine (171 kişi), atölye kayıtları esnasında şu sorular yöneltilmiştir:

- Çocuğunuzun devam ettiği okul türü (Devlet İlköğretim Okulu / Özel İlköğretim Okulu)
- Kütüphanemiz bu tarz etkinlikler düzenlemeye devam etmeli mi?
- Başka hangi atölyeleri eklemeliyiz?
- Bize öneriniz var mı?

Atölye ve kulüpler belirlendikten sonra, katılımcılar için bir kayıt formu ve atölye ile kulüplere ait etkinlik programı içeriği hazırlanarak Üsküdar Selimiye Çocuk Kütüphanesi'nin sosyal medya platformları üzerinden ilan edilmiştir. Atölyeler ve kulüpler için kayıt formu 21 Ocak 2021 tarihinde erişime sunulmuş ve 22 Ocak 2021 tarihinde bütün kontenjanlar dolunca, erişimden kaldırılmıştır.

Tablo 1. Çocuk Kütüphanelerinde Eğlen, Öğren, Keşfet! Kayıt Formu

Lütfen kendi yaş grubunuza / çocuğunuzun yaş grubuna uygun olan, günü ve saati size uyan programı seçiniz.	
☐	Uzay Bilimleri Atölyesi “ Uzaya Gidiyoruz!” / 25 Ocak Pazartesi / Saat 10:00 / 7-10 yaş
☐	Uzay Bilimleri Atölyesi “Mars'ta Ne Var I?” / 27 Ocak Çarşamba / Saat 10:00 / 7-10 yaş
☐	Uzay Bilimleri Atölyesi “Mars'ta Ne Var II? Uzay Mekiği” / 1 Şubat Pazartesi / Saat 10:00 / 7-10 yaş
☐	Uzay Bilimleri Atölyesi “Mars'ta Ne Var III? Uzay Aracı” / 3 Şubat Çarşamba / Saat 10:00 / 7-10 yaş
☐	Müzik Atölyesi “Enstrüman Tanıyorum: Ud” / 26 Ocak Salı / Saat 10:00 / 7-10 yaş
☐	Müzik Atölyesi “Enstrüman Tanıyorum: Tambur” / 2 Şubat Salı / Saat 10:00 / 7-10 yaş
☐	Kitap Kulübü “Etkileşimli Okuma Saati: Gökkuşığı” / 25 Ocak Pazartesi / Saat 11:00 / 6-9 Yaş
☐	Kitap Kulübü “Ödüllü Yarışma: Kütüphanemi Ne Kadar Tanıyorum” / 26 Ocak Salı / Saat 11:00 / 8-10 Yaş
☐	Kitap Kulübü “Piktogram Atölyesi” / 28 Ocak Perşembe / Saat 11:00 / 7-10 Yaş
☐	Kitap Kulübü “Dünya Kütüphanelerini Geziyorum: İsveç” / 29 Ocak Cuma / Saat 11:00 / 7-10 Yaş
☐	Kitap Kulübü “Etkileşimli Okuma Saati: Gökkuşığı” / 1 Şubat Pazartesi / Saat 11:00 / 6-9 Yaş
☐	Kitap Kulübü “Ödüllü Yarışma: Hangi Kitap Hangi Yazar” / 2 Şubat Salı / Saat 11:00 / 8-10 Yaş
☐	Kitap Kulübü “Kendi Kitabımı Tasarlıyorum” / 4 Şubat Perşembe / Saat 11:00 / 6-9 Yaş
☐	Kitap Kulübü “Dünya Kütüphanelerini Geziyorum: Amsterdam” / 5 Şubat Cuma / Saat 11:00 / 7-10 Yaş
☐	Ev Ödevi Kulübü “Matematik” / 30 Ocak Cumartesi / Saat 11:00 / 8-10 yaş
☐	Ev Ödevi Kulübü “Matematik” / 31 Ocak Pazar / Saat 11:00 / 8-10 yaş
☐	Ev Ödevi Kulübü “İngilizce” / 6 Şubat Cumartesi / Saat 11:00 / 8-10 yaş
☐	Ev Ödevi Kulübü “İngilizce” / 7 Şubat Pazar / Saat 11:00 / 8-10 yaş
☐	Sanat Atölyesi “ Haftanın Ressamı: Osman Hamdi Bey” / 28 Ocak Perşembe / Saat: 10:00 / 8-10 yaş
☐	Sanat Atölyesi “ Haftanın Ressamı: Picasso” / 4 Şubat Perşembe / Saat: 10:00 / 8-10 yaş

o	Deney Atölyesi "Hava Olayları" / 26 Ocak Salı / Saat: 12:00 / 7-8 Yaş
o	Deney Atölyesi "Bağlantılı Kaplar." / 2 Şubat Salı / Saat: 12:00 / 8-9 Yaş
o	Osmanlıca Atölyesi " Kullandığım Kelimeler Nereden Geldi?" /25 Ocak Pazartesi / Saat 12:00 / Yaş 9-10
o	Osmanlıca Atölyesi " Kullandığım Kelimeler Nereden Geldi II ?" /1 Şubat Pazartesi / Saat 12:00 / Yaş 9-10
o	Yazarıyla Tanışıyorum Atölyesi "Nihan Temiz / Mirket Nineler" / 27 Ocak Çarşamba / Saat 11:00 / 7-9 Yaş
o	Yazarıyla Tanışıyorum Atölyesi "Sara Şahinkanat / Kim Korkar Kırmızı Başlıklı Kızdan ?" / 3 Şubat Çarşamba / Saat 11:00 / 6-9 Yaş
o	Felsefe Atölyesi "Fikirlerin Mekânı" / 27 Ocak Çarşamba/ Saat 12:00 / 9-10 yaş
o	Felsefe Atölyesi "Fikirlerin Mekânı" / 3 Şubat Çarşamba / Saat 12:00 / 9-10 yaş
o	Kendin Yap Atölyesi "Kapadokya'yı Odamıza Sığdıralım" / 29 Ocak Cuma / Saat 10:00/ 8-10 yaş
o	Kendin Yap Atölyesi "Geyikli Duvar Süsü" / 5 Şubat Cuma / Saat 10:00/ 7-9 yaş
o	Düşünme Becerileri Atölyesi / 28 Ocak Perşembe / Saat 12:00 / 7-8 yaş
o	Düşünme Becerileri Atölyesi / 4 Şubat Perşembe / Saat 12:00 / 9-10 yaş
o	Müzecilik Atölyesi " Britanya Müzesi'ne Gidiyoruz (British Museum) İngiltere" / 29 Ocak Cuma/ Saat 12:00/ 8-10 yaş
o	Müzecilik Atölyesi " Louvre Müzesi'ne Gidiyoruz (Fransa)" / 5 Şubat Cuma/ Saat 12:00/ 8-10 yaş

Tablo 2. Selimiye Çocuk Kütüphanesi Ara Tatil Programı

SELİMİYE ÇOCUK KÜTÜPHANESİ							
ARA TATİL PROGRAMI							
ÇOCUK KÜTÜPHANELERİNDE EĞLEN, ÖĞREN, KEŞFET!							
25 Ocak – 7 Şubat 2021							
	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma	Cumartesi	Pazar
10:00 - 10:40	Uzay Atölyesi	Müzik Atölyesi	Uzay Atölyesi	Sanat Atölyesi	Kendin Yap Atölyesi		
11:00 - 11:40	Kitap Kulübü	Kitap Kulübü	Yazarıyla Tanışıyorum Atölyesi	Kitap Kulübü	Kitap Kulübü	Ev Ödevi Kulübü / Matematik	Ev Ödevi Kulübü / İngilizce
12:00 - 12:40	Osmanlıca Atölyesi	Deney Atölyesi	Felsefe Atölyesi	Düşünme Becerileri Atölyesi	Müzecilik Atölyesi		

Tablo 3. Çocuk Kütüphanelerinde Eğlen, Öğren, Keşfet! Çevrimiçi Etkinlik Program İçeriği

• Uzay Bilimleri Atölyesi / 7-10 YAŞ
Bu atölye, Uzay ve astronomi konusunda hem ulusal hem de uluslararası çalışmaları olan Çelebi KALKAN tarafından verilecek. Atölye, çocukların güç, dayanıklılık, koordinasyon ve mekânsal farkındalık geliştirmelerine yardımcı olan fiziksel aktiviteler ile STEM konularına odaklanan ve öğrencilerin bilimsel akıl yürütmelerine izin veren bilimsel etkinliklerden oluşuyor.
• Müzik Atölyesi / 7-10 Yaş
Bu atölyede, çocuklar tarafından bazı enstrümanlara göre daha az bilinen klasik Türk müziği çalgılarından olan “Ud” ve “Tambur” tanıtılıyor. Udî Hüseyin Kıyak ve Tamburî Fatih Baha Aydın tarafından verilecek olan atölyede sanatçılar, aynı zamanda ünlü bestecilere ait bazı eserleri de seslendiriyor.
• Kitap Kulübü / 6-9 Yaş // 7-10 Yaş // 8-10 Yaş
Selimiye Çocuk Kütüphanesi'nin kütüphane sorumlusu Aslı Erden yürütücülüğünde gerçekleştirilecek atölyede çocuklar, yaratıcı drama yöntemleri ve eğlenceli oyunlar eşliğinde, kitap ve kütüphanelerin büyüdü dünyasına yolculuk yapıyor.
• Düşünme Becerileri Atölyesi / 7-8 Yaş // 9-10 Yaş
Üretken düşünme, yeni düşünceler, icatlar ve araçlar oluşturmaya yöneltilmiş düşünme sistemidir. Zekânın üretken düşünmeye yöneltilmesi doğuştan gelen bir özellik olabildiği gibi eğitimle de geliştirilebilir. Çocukların var olan üretken düşünme becerileri zaman zaman kalıplaşmış kurallar bütünü içerisine sıkıştırılarak köreltiliyor. Bu yüzden çocuklara küçük yaştan itibaren üretken düşünme sisteminin öğretilmesi ve bu alanda ürünler ortaya koymaya sevk edilmesi çocuğun yetişkinlik döneminde de olaylara farklı pencerelerden bakabilmesine olanak tanımaktadır.
Necmettin Moroğlu tarafından verilen “Üretken Düşünme Becerileri” ile çocukların “akıcı” “esnek” “zengin” ve “özgün” ürünler çıkarması hedefleniyor.
• Felsefe Atölyesi / 9- 10 Yaş
Herhangi bir ön bilgi veya hazırlık gerektirmeyen ve Çağla Gülses tarafından verilecek olan bu atölyenin katılımcıları, hem içinde buldukları durumlar ve farklı duygular hakkında konuşma, hem de yaratıcılıklarını oyun yoluyla ifade etme fırsatı buluyor.
• Ev Ödevi Kulübü “Matematik” ve “İngilizce” // 8-10 Yaş
Öğrencilerin, ev ödevlerinde çözemedikleri soruları sorabilecekleri bir öğrenme ortamı oluşturmayı amaçlayan atölyede, Matematik ve İngilizce dersleri yer alıyor. Öğrencilerin matematik sorularını matematik öğretmeni Fadime Moroğlu; İngilizce sorularını ise Asiye Kakırman Yıldız cevaplıyor. Sorularını atölye yürütücülerine bir gün önceden yollayan öğrencilere hem yardımcı olmak; hem de başka soru tarzlarını da görmelerini sağlayarak bilgilerini pekiştirmeleri amaçlanıyor.

• **Sanat Atölyesi // 8 - 10 Yaş**

Dünyaca ünlü ressamlar Osman Hamdi Bey ve Picasso'nun anlatılacağı atölyede, önce ressamlar ve eserleri hakkında bilgiler verilir, video izleniyor; ardından ise sanat çalışması yapılıyor. Öğretmen Sevda Güçlü tarafından yürütülecek atölye sırasında aktarılan bilgileri kullanarak, bu eserlerdeki teknikleri taklit etmeye çalışan katılımcılar, resim sanatını keşfedecekleri bir yolculuğa çıkıyor.

• **Deney Atölyesi // 7 - 8 Yaş // 8-9 Yaş**

Çocuklara, doğadaki bütün hareketlerin basit bir fizik ve kimya olayı ile gerçekleştiğini anlatmayı hedefleyen atölyede 2 farklı deney yapılıyor. "Hava Olayları" atölyesinin yürütücülüğünü Büsra Doğan, "Bağlantılı Kaplar" atölyesinin yürütücülüğünü ise Tuğba Sarıkaya yapıyor.

• **Osmanlıca Atölyesi // 9 - 10 Yaş**

Bu atölyede, günlük dilde sıklıkla kullandığımız Osmanlıca kelimeler olan kitap, mektup, ikram, ihbar, Kerem vb. pek çok kelimenin nasıl oluştuğu anlatılıyor. Atölyenin yürütücülüğünü yapan Kenan Yıldız, bu amaçla çocuklara önce Osmanlıca harfleri tanıtıyor ve yazmaları için teşvik ediyor; ardından aynı harflerle farklı kelimelerin nasıl oluştuğunu anlatıyor.

• **Yazarıyla Tanışıyorum Atölyesi // 7 - 9 Yaş // 6 - 9 Yaş**

Ünlü yazarlar Nihan Temiz ve Sara Şahinkanat bu atölyede, en çok okunan kitaplarını çocuklar için yaratıcı drama tekniğiyle okuyor ve onlarla kitabın öyküsünü paylaşıyor. Atölye, çocukların daha önce kitabını okudukları yazarla tanışmanın heyecanını yaşamalarını ve kitapla kurdukları bağın güçlenmesini amaçlıyor.

• **Kendin Yap Atölyesi // 7-9 Yaş // 8-10 Yaş**

Evdeki atık malzemelerle yeni ürünler üretmenin zevkini ve çevre bilinci kazandırmayı amaçlayan atölyenin yürütücüleri Büsra Doğan ve Tuğba Sarıkaya.

• **Müzecilik Atölyesi**

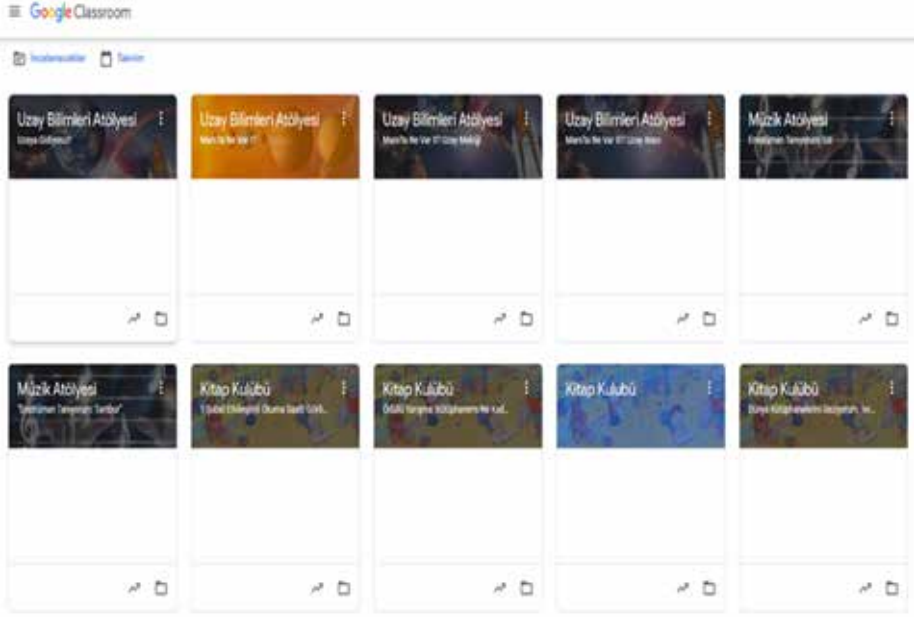
Çocuklara müze bilinci aşılacak ve müzeciliğin bir ulus için neden önemli olduğunu anlatmayı amaçlayan atölyenin yürütücülüğünü Asiye Kakırman Yıldız yapıyor. Önce çocuklar Britanya Müzesi (British Museum) ve Louvre Müzesi'ne doğru bir yolculuğa çıkıyor ve ardından bu yolculuktan kalanları kâğıtlara döküyorlar.

Projeye katılım ilanı sosyal medya platformundan yapıldığı ve Türkiye sınırları içindeki bütün ilköğretim öğrencilerinin katılımına açık olduğu için, çalışmanın evrenini ve örneklemini belirlemek için, belli bir sayı ve mekândan bahsetmek mümkün değildir. Dolayısıyla, projenin analizi ve yorumlanması için kayıtlar sonucunda tesadüfi olarak belli bir kitle ortaya çıkmış ve bütün çalışma bu kitle üzerinden yapılmıştır. Dolayısıyla kullanılan metot, evreni sürekli hareket halinde olan, sadece belirli bir olay söz konusu olduğunda oluşan çalışmalar için kullanılan, katılımcıların değiştiği, gruptaki insanların ayrılıp yerine yenilerinin katıldığı ve evreni

belirleyenin, sosyal olayın kendisi olduğu durumlarda uygulanan “mekânsal örneklem seçim tekniđi” dir (Lin, 1976,163-164).

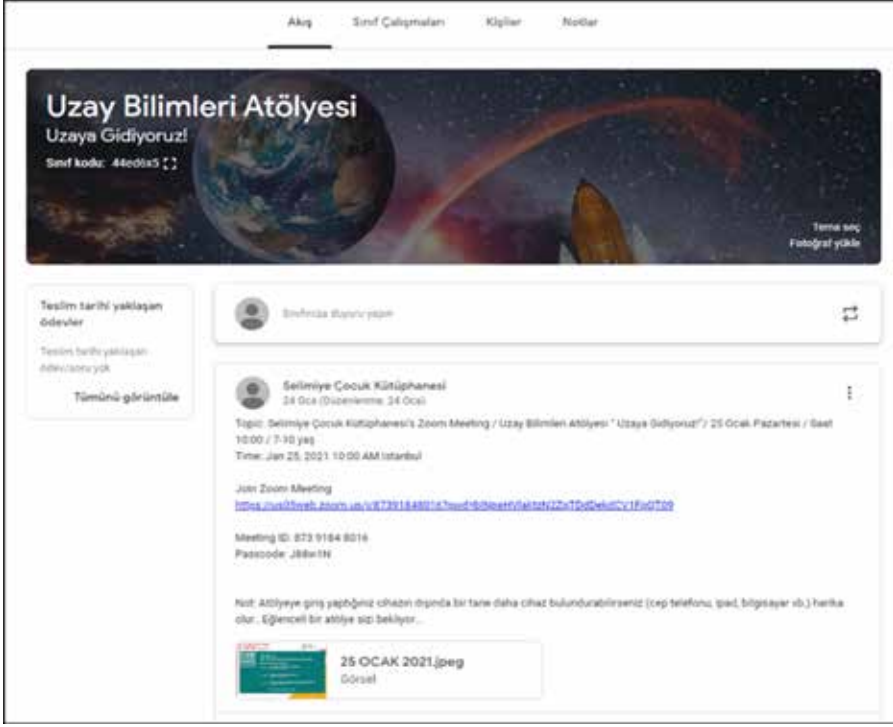
Kayıtlar tamamlandıktan sonra, Google Classroom üzerinden atölye ve kulüpler için sanal sınıflar oluşturulmuş ve öğrenciler seçtikleri atölye ve kulüplere yerleştirilmiştir. Bütün atölye ve kulüpler 50 kişi ile sınırlandırılmıştır.

Şekil 1. Google Classroom Üzerinden Oluşturulan Sanal Sınıflar

Her bir sanal sınıf için bir zoom bağlantısı oluşturulmuş ve atölyeye katılmak isteyen öğrenci bu bağlantıya tıklayarak atölye çalışmasına katılmıştır. Her bir atölye çalışması yaklaşık 40 dakika sürmüştür. Atölyeye katılan kişi sayısı her dersin sonunda kaydedilmiş, böylece 14 günlük süre sonucunda atöyelere ve kulüplere kaç kişinin katıldığı belirlenmiştir.

Şekil 2. Uzay Bilimleri Sanal Sınıfı İçin Oluşturulan Bağlantı Örneği

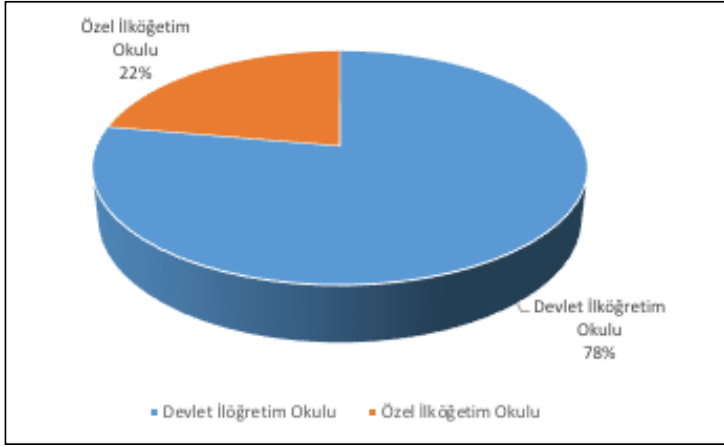

Bulgular

Proje programında, hafta içi her gün 3 farklı atölye, hafta sonu ise ev ödevi kulübü yer almıştır. 14 gün süren çalışmanın sonunda toplam 171 ilköğretim öğrencisine ortalama 23 saat eğitim verilmiştir. Atölyeler tamamlandıktan sonra velilere çocuklarının ve kendilerinin projeden memnuniyetlerini ve çocuk kütüphanesi konusundaki farkındalıklarını ölçen bir anket uygulanmıştır. Anket, atölye ve kulüplere kayıt yaptıran 171 velinin, kayıt yaptırırken belirttikleri e-postalarına farklı günlerde 3 defa gönderilmiş; 3 günün sonunda toplam 43 kişiden dönüt alınmıştır. Anket sonuçları, 43 kişinin verdiği cevaplara bağlı olarak analiz edilmiştir.

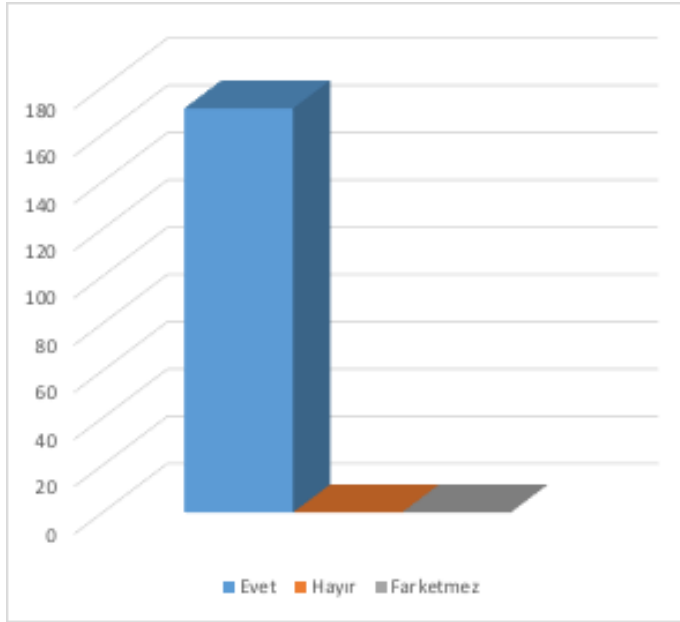
Atölye ve kulüplere katılmayı tercih eden çocukların, devam ettikleri okul türleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını analiz ettiğimiz bu soruya, 171 velinin 133'ü (%78) devlet ilköğretim okulu derken 38'i (%22) özel ilköğretim cevabı vermiştir.

Şekil 3: Atölyeye katılan çocukların okul türü

Atölye ve kulüp çalışmalarına katılan çocukların ailelerine sorduğumuz, “Sizce çocuk kütüphaneleri bu tarz faaliyetler yapmaya devam etmeli mi?” sorusuna, 171 velinin tamamının (%100), evet cevabı verdiği görülmektedir.

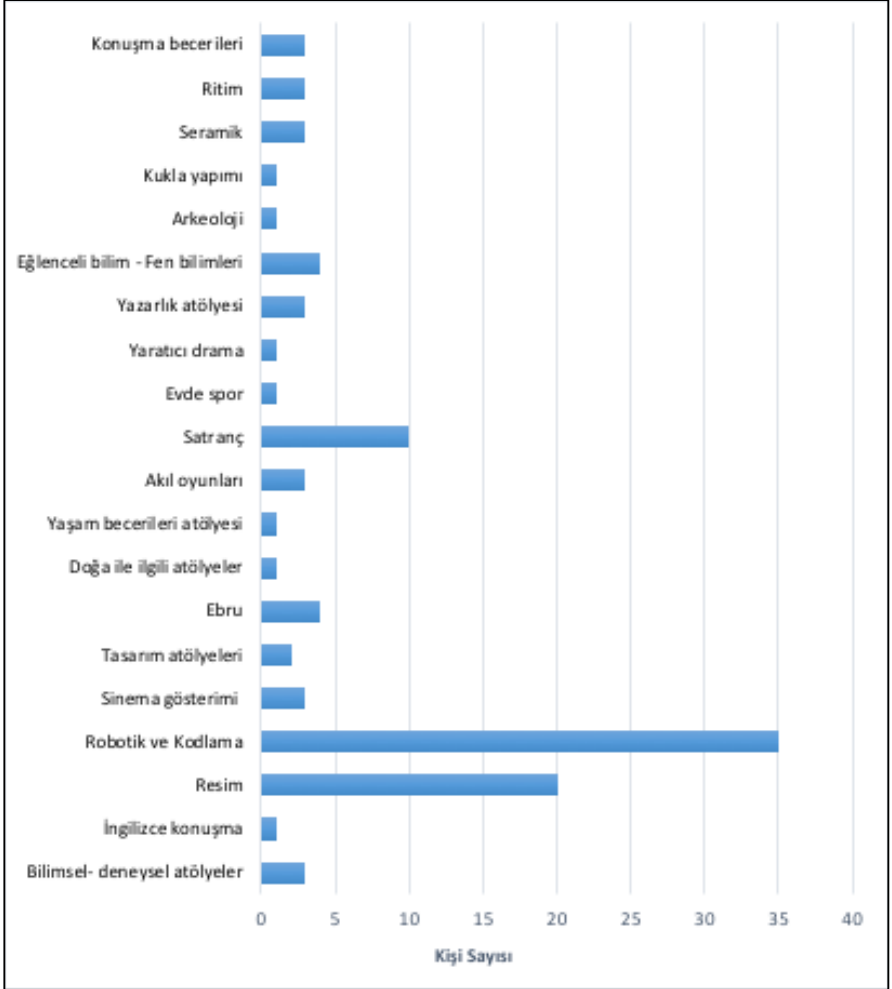
Şekil 4. Velilerin çocuk kütüphanelerinin, atölye ve kulüp etkinlikleri yapmaya devam etmesi hakkındaki görüşü

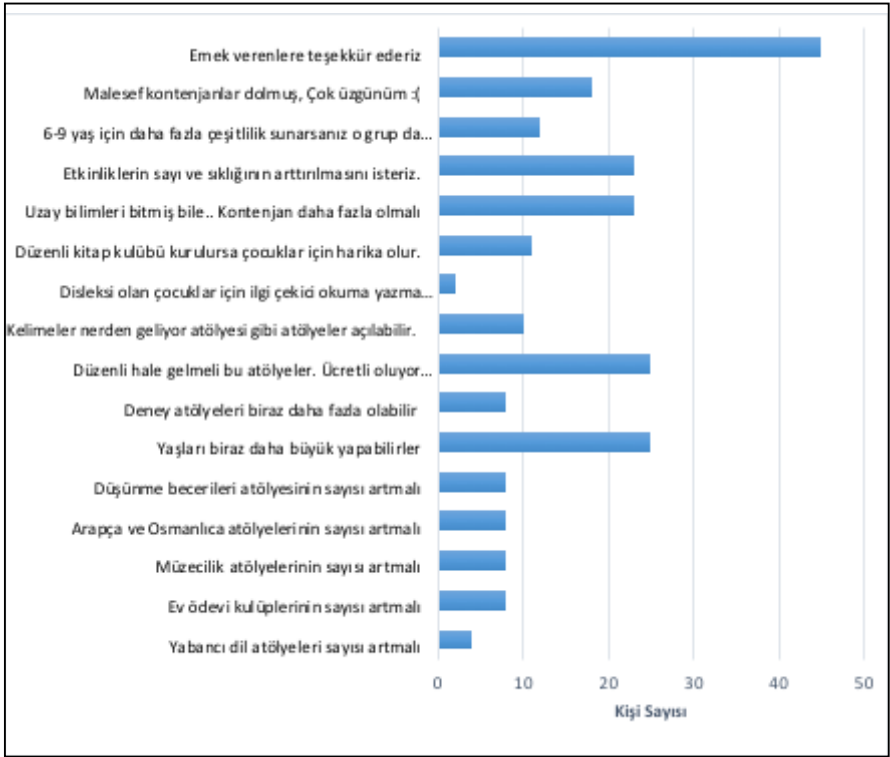
Atölyelere kayıt sırasında velilere yöneltilen “Başka hangi atölyeleri eklemeliyiz?” sorusuna verdikleri cevaplardan, ailelerin ve çocukların en çok robotik ve kodlama eğitimleri, resim çalışması atölyeleri ve satranç kulüplerinin olmasını istedikleri görülmüştür.

Şekil 5. Talep edilen atölyeler

Bundan sonra yapılması planlanan projelerin daha da iyi olması amacıyla velilere sorulan “Bize öneriniz var mı?” sorusuna verilen cevaplara bakıldığında, velilerin bu çalışmadan duydukları memnuniyeti ifade ettikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra velilerin en çok, etkinliklerin sayısının artmasını, kontenjanların artırılmasını, yaş aralığının daha geniş tutulmasını ve buna benzer atölyeler genellikle ücretli olduğu için, çocuk kütüphanelerinin bu atölyeleri düzenli olarak yapmasını talep ettikleri görülmektedir.

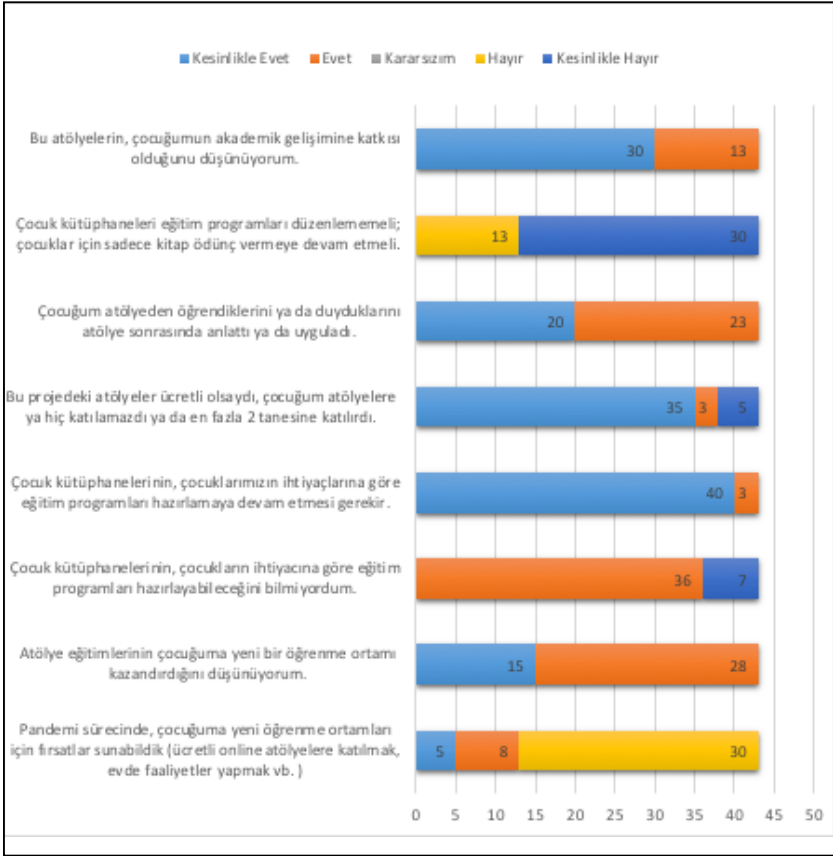
Şekil 6. Projedeki atöyelere ait görüş ve öneriler

Projeye katılan çocukların ailelerine, çocuklarının ve kendilerinin projeden memnuniyetlerini ve çocuk kütüphanesi konusundaki farkındalıklarını ölçen bir anket uygulanmış ve sonuçları analiz edilmiştir. Ankete katılan 43 velinin tamamının, projede sunulan atölyeleri çocukları için faydalı bulduğu; atöyelerden sonra çocuklarının öğrendiklerini uyguladığını

ya da aktardığını, çocuk kütüphanelerinin çocuklar için eğitim içerikleri sunmaya devam etmesi gerektiğini ve çocuk kütüphanelerinin çocukları için iyi bir öğrenme ortamı oluşturduğunu belirttiği görülmektedir. Aynı anketin sonuçlarında, velilerin çoğunluğu için (38 kişi) bu atölyelerin ücretsiz olmasının önemli olduğu ve yine büyük çoğunluğunun (36 kişi) çocuk kütüphanelerinin çocukların ihtiyaçlarına göre eğitim programları hazırlayabileceğini bilmediği görülmüştür. Pandemi sürecinde, çocuğuna okul dışı öğrenme ortamı sunabilen veli sayısının son derece az olduğu da belirlenmiştir (13 kişi).

Şekil 7. Velilerin projeden memnuniyet duyma ve çocuk kütüphanelerini yorumlama durumu

Projenin Sonuçları

Çocuk Kütüphanelerinde Eğlen, Öğren, Keşfet! programı ilan edildiğinde, atölye kontenjanlarının (50 kişi x 34 atölye ve kulüp= 1700 kayıt) 18 saat içinde dolmuş olması, ailelerin ve çocukların, belli bir program ve içerik dahilinde, ücretsiz olarak onlara sunulan programlara son derece açık olduklarını göstermektedir.

Atölyeye katılan çocukların okul türleri arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Atölyelere daha çok devlet ilköğretim okuluna giden çocukların katılması, çocukların başka kurumlar tarafından sunulan atölyelere katılım imkânının, ailelerin çocuklarına sağlayabildiği ekonomik durum ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Nitekim ilköğretim eğitimini ücretli olarak alabilen çocukların, İstanbul Modern, Sabancı Müzesi, Pera Müzesi gibi okul dışı öğrenme ortamları yaratan kurumlar tarafından ücretli olarak sunulan müze ve atölyelere de katılabildiği tahmin edilmektedir.

Projenin sonunda velilere yapılan memnuniyet anketinin sonuçları incelendiğinde, velilerin tamamının, projede sunulan atölyeleri çocukları için faydalı bulduğu; atölyelerden sonra çocuklarının öğrendiklerini uyguladığını ya da aktardığını, çocuk kütüphanelerinin çocuklar için eğitim içerikleri sunmaya devam etmesi gerektiğini ve çocuk kütüphanelerinin çocukları için iyi bir öğrenme ortamı oluşturduğunu belirttiği görülmektedir. Aynı anketin sonuçlarında, velilerin çoğunluğu için bu atölyelerin ücretsiz olmasının önemli olduğu ve yine büyük çoğunluğunun çocuk kütüphanelerinin çocukların ihtiyaçlarına göre eğitim programları hazırlayabileceğini bilmediği görülmüştür. Pandemi sürecinde, çocuğuna okul dışı öğrenme ortamı sunabilen veli sayısının son derece az olduğu da belirlenmiştir.

Nitekim yukarıdaki sonuçlarda da görüldüğü üzere, ücretsiz bir kamu kurumu olan çocuk kütüphanelerinin birer öğrenme merkezi olarak da tasarlanması sonucunda, dezavantajlı durumdaki çocukların da bu imkânlardan faydalanabileceği; çocuk kütüphanelerinin müdahale merkezi olarak tasarlanmasıyla okul dışı öğrenme ortamı yaratılabileceği ve bu sayede çocuklar arasındaki akademik fırsat eşitsizliğine çözüm olabileceği görülmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Çocukların ve gençlerin sürdürülebilir kalkınmadaki rolü göz önüne alındığında, onların sağlıklı gelişimlerinin sağlanması ve potansiyellerinin ortaya çıkarılması, kalkınmanın sürdürülebilirliği için temel teşkil

etmektedir. Bugün dünyanın her köşesinde bilgiye erişim, bilgi okuryazarlığı ve yaşam boyu öğrenme gibi başlıkların toplumların önemli gündem maddeleri haline geldiği görülmektedir. Bu bağlamda çocuk kütüphaneleri toplumun ihtiyaç duyduğu bu konu başlıklarının tartışılması ve bir çözüme kavuşturulması için en uygun kurumlardır.

Şüphesiz her hangi bir kişi ya da kurumun ailenin ve çocuğun imkân ölçülerinin ne olacağına karar verebilme gücü olmamakla birlikte, yapılan bu çalışma da göstermektedir ki, bütün kişi ve kurumlar, kendi sorumluluk alanı çerçevesinde olaylara müdahale imkanına sahip olabilmektedir. Dolayısıyla bu yoksulluğu en aza indirebilmek için çocuk kütüphanelerini birer müdahale merkezi olarak tanımlarken, “çocuklar için fayda üreterek çocuklar arasındaki akademik, dil ve bilişsel fırsat eşitsizliğini gidermek” konusunda kamusal haklardan faydalanmak da gerekmektedir.

Her çocuğun mümkün olan en iyi koşullarda hayata başlanmasının sağlanması, uzun vadede insan kaynağına yapılan önemli bir yatırımdır ve bu sayede dezavantajlı olarak doğan bir çocuğun ileri yaşam dönemleri de garanti altına alınabilmektedir. Nitekim bir çocuğun bireysel olarak gelişmesi ve değişmesi, toplumsal gelişim ve değişimin de temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda toplumda sosyoekonomik olarak dezavantajlı konumda olan çocukları ve ailelerini okul öncesi eğitimden başlayarak kütüphane programları ve okuma alışkanlığı kazandırma projeleri gibi birçok etkin faaliyet ile buluşturmak hem çocuğun hem de ailenin hayatında büyük farklar yaratacaktır.

Ülkemizdeki bütün öğrenciler açısından ayrıca ele aldığımızda da Milli Eğitim Bakanlığı tarafından “Mutlu Çocuklar Güçlü Türkiye” adıyla hazırlanan 2023 Eğitim Vizyonu’na, bu proje gibi okul dışı öğrenme ortamlarının dâhil edilmesi, çocuklar arasındaki fırsat eşitsizliğini azaltacaktır.

Öneriler

Bu proje, belirli bir program dâhilinde düzenlendiği ve çocukların ihtiyaçlarına göre içerik oluşturulduğu takdirde, çocuk kütüphanelerinin birer öğrenme platformu olarak tasarlanarak müdahale merkezi olarak kullanılabileceğini ve eğitimdeki fırsat eşitsizliğine çözüm olabilecek bir kurum olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Bu projenin benzerinin, ülke geneline uygulanmasının, hatta aileleri de içine alacak şekilde kapsamının genişletilmesinin, ülkemizdeki bireylerin akademik, dil, sosyal ve bilişsel gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bunun için Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı arasında protokol yapılması son derece mümkündür.

Yapılacak olan protokol ile akademik, dil ve bilişsel açıdan fırsat eşitliği olmayan çocuklara ve hatta ailelere, kütüphanelerde, ücretsiz bir şekilde, gönüllülük esası ile çok daha kapsamlı öğrenme ortamları oluşturabilecek ve öğrenme ortamlarının kişinin üzerindeki olumlu etkisinin yarattığı ivmeyle, bu olumlu etkinin ülke geneline yayılması sağlanabilecektir.

Asiye Kakırman Yıldız

Kaynakça

- Aksu - Koç, A. (2005). Role of the home -context in the relations between narrative abilities and literacy practices. D. Ravid ve H. Bat- Zeev Shyldkrot (Ed.). *Perspectives on language and language development*, içinde (ss. 257- 274). Netherlands: Kluwer.
- Alpay, M. (1990). *Kütüphane. Dünü bugüne bağlayan köprü*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basımevi.
- Bornstein, M. H. ve Güngör, D. (2018). Gelişim Biliminin Kültür ve Çocuk Bakımı. S Bekman ve A. Aksu - Koç (Ed.). İnsan gelişimi, aile ve kültür içinde (ss. 103- 119). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Bornstein, M.H. (2002). Parenting infants. M.H. Bornstein (Ed.). *Handbook of Parenting* içinde (ss. 3-43). New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Bossard, J.H.S (1956). *Parent and child*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Bourke, C. (2007). Public libraries: partnerships, funding and relevance. *APLIS*, 20(3), 135- 139. 11 Ocak 2023 tarihinde <http://0213ffr1a.y.http.eds.a.ebscohost.com.proxy2.marmara-elibrary.com/eds/pdfviewer/pdfview?vid=2&sid=2248f54e-fb3d-4dd6-be16-c4dd8937ef6e%40sdc-v-sessmgr03> adresinden erişildi.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: experiments by nature and design*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the family as a context for human development. *Research Perspectives. Developmental Psychology*, 22, 723-742.
- Brunswik, R. (1955). Representantive design and probabilistic theory. *Psychological Review*, 62, 236-242.

- Dearing, E, McCartney, K. ve Taylor, B.A. (2001). Change in family income to needs matters more for children with less. *Child Development*, 72, 1779-1794. Doi: 10.1111/1467-8624.00378
- Development and Access to Information. (2017). 19 Aralık 2020 tarihinde <https://da2i.ifla.org> adresinden erişildi.
- Erkul, E. (2021). Çocuk yoksulluğunun ekosistem perspektifi temelinde analizi. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Grassi, R. (2018). Stronger together: successful community partnerships serving youth with special needs in american public libraries. *IFLA WLIC 2018, Kuala Lumpur Satellite Meeting: Library Services to People with Special Needs & Libraries for Children and Young Adults Section*. içinde. 11 Aralık 2020 tarihinde <http://library.ifla.org/view/conferences/2018/2018-08-23/877.html> adresinden erişildi.
- Gülgöz, S. (2018). Bilişsel becerileri geliştirmeyi amaçlayan müdahale programları. S. Bekman ve A. Aksu- Koç (Ed.). İnsan gelişimi, aile ve kültür içinde (ss. 357-371). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Harkness, S. ve Super, C. (1993) The developmental niche: implications for children's literacy development. L. Eldering ve P. Leseman (Ed.). *Early Intervention and Culture* içinde. (ss. 115 - 132). Paris: UNESCO.
- Heckman, J. J. (2013) *Giving kids a fair chance*. United States: MIT Press.
- Hoff, E. (2003). The specificity of environmental influence: Socioeconomic status affects early vocabulary development via maternal speech. *Child Development* içinde, 74, 1368 - 1378.
- James, A., & Prout, A., (1990). *Constructing and reconstructing childhood: contemporary issues in the sociological study of childhood*. London: Falmer Press.
- Kağıtçıbaşı, C. (2017). *Benlik, aile ve insan gelişimi kültürel psikoloji*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, C. (1991). İnsan aile kültürü. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Kağıtçıbaşı, C. (2010). *Benlik, aile ve insan gelişimi kültürel psikoloji*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kakırman Yıldız, A. (2015). Türkiye'de okuma alışkanlığı kültürü için okul öncesi eğitim kurumlarında anaokulu kütüphanelerinin gerekliliği. *Milli Eğitim Dergisi*, 44, 91-106. 15 Eylül 2021 tarihinde <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/441342> adresinden erişildi.
- Kakırman Yıldız, A. (2019). Çocuk kütüphanelerinin temel hizmet ilkeleri. Asiye Kakırman Yıldız (Ed.). *Dünyanın iyiliği için çocuk kütüphaneleri* içinde (ss. 13-39). Hiper Yayın, İstanbul.
- Lin N (1976). *Foundations of social research*, USA: McGraw-Hill,
- Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). *Socialization in the context of the family: parent-child interaction*. E. M. Hetherington (Ed.). New York: McGraw-Hill.
- Martin, C. A., & Colbert, K. K. (1997). *Parenting: a life-span perspective*. New York: McGraw-Hill.
- Martini, M. (1995). Features of home environments associated with children's school success. *Early child development and care*, 147, 49- 68.
- McKey, R. H., vd. (1985). *The impact of head start on children, families and communities. Head start evaluation, synthesis and utilization project*. USA: Washington, D.C.:
- Oktay, A. (2002). *Yaşamın sihirliliği yılları: okul öncesi dönem*. İstanbul: Epsilon.
- Okul öncesi eğitimi programı (2013). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü.
- Poortinga, Y.H. (2018). Müdahale programlarının farklı toplumlara uyarlanması: geçerli transfer ile kültürel dayatma arasında. S. Bekman ve A. Aksu- Koç (Ed.). İnsan gelişimi, aile ve kültür içinde (ss. 313- 325) İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Selçuk, B. (2015). Türkiye'de ebeveynlik. *Cogito*, 81,108-117. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

- Sever, S. (2013). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. İzmir: Tudem
- Sirin, S. (2018). *Tatilde kaybeden çocuklar*. 11 Nisan 2023 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/selcuk-sirin/tatilde-kaybeden-cocuklar-40863197> adresinden erişildi.
- Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development. (2015). 21 Ocak 2023 tarihinde <https://sustainabledevelopment.un.org/post> adresinden erişildi.
- Tuğrul, B. ve Yılmaz, H. (2013). *Toplum temelli erken çocukluk hizmetleri sunumu kılavuzu*. Ankara: UNICEF Türkiye Ofisi.
- Veryeri Alaca, I. (2013). 0-5 yaş çocuk ve ailelerine yönelik devlet destekli dil gelişimi stratejileri, medya ve okuma kültürü projeleri. *I. Türkiye çocuk ve medya kongresi bildiriler kitabı* içinde (ss. 335-370). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Vygotsky, L.S. (1978). *Mind in society*, Cambridge: Cambridge University Press
- Whitehurst, G. J. ve Fischel, J.E. (1999). A Developmental model of reading and language impairments arising in conditions of economic poverty. D. Bishop ve L. Lenard (Ed.). *Speech and language impairments in children : causes, characteristics, intervention and outcomes* içinde (ss. 53 - 71). England: Psychology Press.
- Whitehurst, G. J. vd. (1994). A Picture book reading intervention in day care and home for children from low income families. *Developmental Psychology*, 30, 679-689.
- Wood, D. ve vd. (1976). The role of tutoring in problem solving, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 17, 89-100.
- Yılmaz, A. (2008). Okulöncesi çocuklara yönelik kütüphane hizmetlerinin önemi ve başarılı bir kütüphane örneği, *Türk Kütüphaneciliği*, 22(2), 169-186. <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/406/39>
- Yörükoğlu, A. (2007). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınları